

Güney Marmara Adaları Yel Değirmenleri

Gizem Erten, Umut Almaç, Emre Kishalı

Erdek ilçesi, Poyrazlı Mahallesi, Poyrazlı Değirmeni GPS: 40°29'42.5''K 27°37'50.1''D	Tescilsiz
Marmara ilçesi, Saraylar Mahallesi, Saraylar Kuzey Değirmen GPS: 40°39'17.8''K 27°39'56.8''D	Bursa KTVKBK - 18.08.1990 - 1293
Marmara ilçesi, Saraylar Mahallesi, Saraylar Güney Değirmen GPS: 40°39'14.0''K 27°39'54.3''D	
Marmara ilçesi, Ekinlik Mahallesi, Ekinlik Değirmeni 1 GPS: 40°32'40.6''K 27°28'55.7''D	Çanakkale KTVKBK - 13.10.2005 - 1421
Marmara ilçesi, Ekinlik Mahallesi, Ekinlik Değirmeni 2 GPS: 40°32'51.5''K 27°28'53.0''D	
Marmara ilçesi, Ekinlik Mahallesi, Ekinlik Değirmeni 3 GPS: 40°32'47.9''K 27°29'35.1''D	Bursa KTVKBK - 15.06.1995 - 4400
İnşa dönemi / yılı: 19. yüzyıl	Mülkiyet durumu: Maliye Hazinesi
Mevcut durumu: Metruk	

Fig. 7: Ekinlik Değirmeni 2, genel görünüm

Tarihçe

Marmara Adası Saraylar Mahallesi, Ekinlik Adası ve Paşalimanı Adası Poyrazlı Mahallesi'nde tespit edilen altı değirmen de Akdeniz ve Ege Bölgesi'nde sıklıkla görülen silindirik gövdeli ve yatay milli yel değirmeni tipindedir. Konum seçimi, dış görünüş, çalışma prensibi, yelkenlerin dönme şekli ve yelken tipi gibi ölçütler değerlendirildiğinde Güney Marmara Adaları'nda tespit edilen değirmenlerin Akdeniz değirmeni kategorisinde olduğu ve 19. yy'a tarihlendirilebileceği düşünülmektedir (Takaoğlu 2016, 21-42). Bu tarihleme Ekinlik Adası'ndaki 2 no.lu değirmenin giriş kapısı üzerinde yer alan mermer kitabedeki 1877 tarihi ile doğrulanmaktadır (Fig. 8). Bu kitabede haç kollarının oluşturduğu dört alanda, sırasıyla Yunanca Ι Χ Ν Κ harfleri yer alır ve bunlar "Zafer İsa Mesih'indir" anlamında Yunanca ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΝΙΚΑ ibaresinin kısaltmasıdır.

Mimari

Poyrazlı Değirmeni

Poyrazlı Değirmeni özgün özellikleriyle günümüze ulaşmış en belirgin örnektir. Paşalimanı Adası, Poyrazlı Mahallesi girişinde ve köye giden yolun kuzeyinde bulunmaktadır (Fig. 1). Yaklaşık 4,35 m iç çapındaki daire sel yapının kuzey cephesi denize bakarken kapısı doğu cephededir. Taş örgü gövdeli ve silindiriktir. Silindirik gövde duvarlarında yapı malzemesi olarak çoğunlukla yerel taşların kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu taşların birleşimi için kullanılan harç niteliğinin toprak harç ve organik katkı malzemeleri içeren çimento bağlayıcılı harç olduğu bununla birlikte harç dolgusunun yoğun miktarda mermer ve deniz kabukları içerdiği tespit edilmiştir. Yapının dış yüzeyinde mevcut olan çimento bağlayıcılı harcın sonraki onarım uygulamalarına ait olduğu düşünülmektedir. Beden duvarlarında bulunan gergi demirlerinin strüktür elemanı olarak kullanımı dikkat çekmektedir. Bu uygulamalar, doğa şartlarına uygun olarak ve özellikle kuzey yönden gelen şiddetli rüzgârlara karşı değirmeni korumak amacıyla yapılmış olmalıdır.

Yel değirmeninin üst katında, biri doğu diğeri batı yönünde olmak üzere iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu pencerelerden biri kapının üzerinde, diğeri ise onun tam

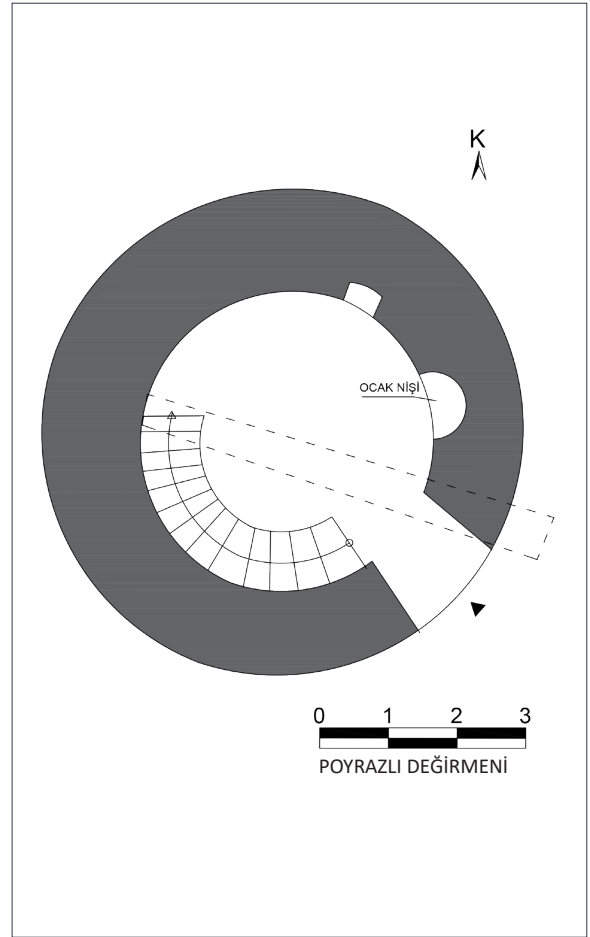

Fig. 1: Poyrazlı Değirmeni, genel görünüm

Fig. 2: Poyrazlı Değirmeni, değirmen taşı

karşısında olacak şekilde ikili olarak düzenlenmiştir. Bu açıklıkların saz veya saman kaplı ahşap konik çatının hemen altına yerleştirildiği tahmin edilmektedir. Öğütme işlemi soğuk günlerde de yapıldığından pencerelerin küçük inşa edilmesi tipolojik bir özelliktir (Bir v.d. 2012, 74).

Girişte ahşap hatılların yan yana dizilmesiyle oluşturulmuş düz lento, iki yanındaki kesme taş söveler ile desteklenmiştir. Girişin üzerinde yapının inşa ya da onarım tarihinin yazılı olduğu tahmin edilen düzgün kesme taş blok, yuvarlak bir kemer içerisine yerleştirilmiştir. Ancak taş blok üzerindeki yazı tahrip olduğu için okunamamaktadır.

İç mekâna dair detaylar yoğun bitkilenme dolayısıyla kısmi olarak incelenebilmiştir. Yapının iç kısmında, taş örgü sistemi iki sıra ahşap hatilla desteklenmiş ve yer yer saman ile karıştırılmış toprak harç uygulanmıştır. Yapılan gözlemler neticesinde iç kısmın yakın bir tarihte onarım görmediği ve bu sebeple dış cepheye göre özgün niteliklerinin daha iyi korunduğu anlaşılmıştır. Değirmenin içerisinde en iyi korunmuş yapı detaylarından biri, sokma taşlardan yapılmış olduğu tahmin edilen merdivendir. Kapının karşısında (batı duvarı) bulunan merdiven, taş dolgu üzerine benzer ölçüdeki yassı taşların toprak harç ile desteklenerek üst üste koyulması ile inşa edilmiştir. Merdiven içinde yuvarlak kemerli bir niş ve merdivenin alt bölümünde ahşap bir lento yardımıyla inşa edilmiş ufak bir niş daha bulunmaktadır. Yel değirmeni sonbahar ve kış mevsimlerinde de çalıştığından ısınma ihtiyacını karşılamak amacıyla kapının kuzeyinde yuvarlak kemerli bir ocak inşa edilmiştir. Ocağın yanında ahşap lento ile desteklenen ve ahşap bir raf ile ikiye bölünmüş bir niş daha bulunmaktadır.

Değirmen taşının bulunduğu ikinci kat zeminini taşıyan ahşap kirişler ve katları birbirinden ayıran ahşap ara katın çökmesi nedeniyle değirmen taşı alt katta bulunmaktadır ve özgün niteliktedir (Fig. 2). Aynı zamanda yel değirmeni hareket mekanizmasının ana unsuru olan ana ahşap yatay çark mili (iğlik) de büyük ölçüde korunmuştur.

Saraylar Değirmenleri

Saraylar Mahallesi'nin doğusundaki tepelerde yaklaşık 116 dönüm büyüklüğündeki parsel, yamacın büyük kısmını kaplamaktadır. Kuzeydeki değirmen, araziye hakim bir noktada, denize yaklaşık 150 m uzaklıkta bulunmaktadır (Fig. 3). Güney değirmen ise yamacın tepesinde, kuzey değirmene yaklaşık 120 m mesafededir (Fig. 4).

Kuzeydeki yel değirmeninin dairesel beden duvarı dışında, yapının özgün işleviyle ilişkili herhangi bir mimari elemanı günümüze ulaşmamıştır. Yaklaşık 4,25 m iç çapındaki dairesel yapının giriş açıklığı batıdadır. Beden duvarları üzerindeki giriş izleri, Poyrazlı ile benzer şekilde yapının iki katlı olduğunu düşündürmektedir. Üst katta öğütme işlevinin, zemin katında ise depolama ve paketleme işlemlerinin gerçekleştirildiği varsayılabilir. Dolayısıyla, işlevle ilgili bugün yerinde olmayan donanımların büyük kısmı (değirmen taşı, un teknesi, çark elemanları vb.) üst katta bulunmuş olmalıdır. Poyrazlı Değirmeni'nin aksine beden duvarı

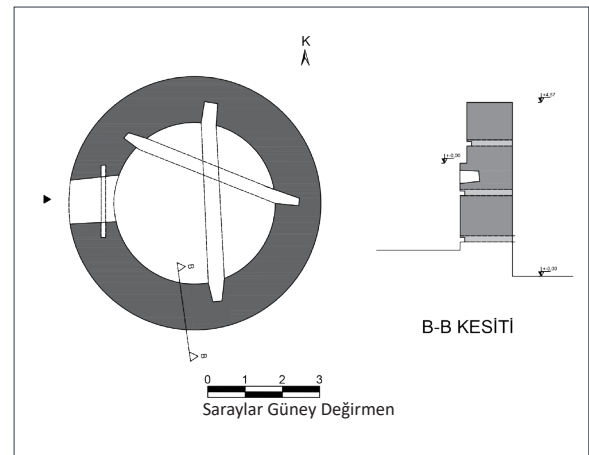
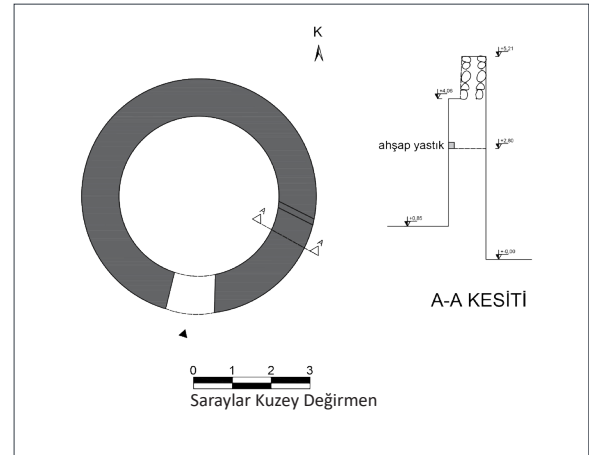

Fig. 3: Saraylar Kuzey Değirmen, genel görünüm

Fig. 4: Saraylar Güney Değirmen, genel görünüm

Fig. 5: Saraylar Kuzey Değirmen, iç mekan

üzerinde merdivene ilişkin herhangi bir ize rastlanmadığı için katları birbirine bağlayan merdivenin ahşap olması muhtemeldir. Mekanların aydınlatılması için, biri giriş kapısının üzerinde, diğeri doğuda çatı kotuna yakın, toplam iki adet dikdörtgen açıklık bulunmaktadır. Değirmencinin kullandığı ocak, beden duvarının üst kotlarındadır. Ocağın lentosu yekpare kireçtaşındandır. Duvarlarda, biri üst kottaki ocağın yakınında, diğeri zemin kat seviyesinde, düz atkılı iki adet niş bulunmaktadır (Fig. 5). Ana kayaya oturan yapının beden duvarları ahşap hatıllı moloz taş örgüdür ve yaklaşık 120 cm kalınlığındadır. Duvarlar, mevcut durumda 4,60 m yüksekliğe ulaşmaktadır (güney cephedeki zemin kotu referans alınmıştır). Duvar kesiti içinde çift sıra halinde kullanılan hatıllar, düşeyde yaklaşık 120 cm aralıklarla tekrar etmektedir. 10x10 cm kesitindeki ahşap hatıl elemanları, enine doğrultuda daha küçük kesitli elemanlarla birbirine bağlanmıştır. Beden duvarı, ahşap döşemenin bulunduğu kotta, yüzeyden bir miktar içeri çekilerek dış yapmaktadır. Düz atkılı giriş açıklığı, beş adet (yaklaşık 12x20 cm) ahşap lentoya sahiptir; lentoların duvar içinde 30-35 cm devam ettiği tespit edilmiştir.

Güneydeki yel değirmeni ise kuzeydekine oranla daha hasarlıdır. Dairesel beden duvarı dışında, yapının özgün işleviyle ilişkili herhangi bir mimari elemanı mevcut değildir. Yaklaşık 4,0 m iç çapındaki dairesel yapının giriş açıklığı güneydedir. Beden duvarları üzerindeki giriş izleri, yapının iki katlı olduğunu düşündürmektedir. Duvarlar ahşap hatıllı moloz taş örgüdür ve yaklaşık 90 cm kalınlığındadır. Cephelelerdeki derzlerde kireç esaslı, çekirdek bölümünde ise toprak esaslı olmak üzere yapıda iki farklı karakterde bağlayıcı harç kullanılmıştır. Duvar kesiti içinde çift sıra hatıl bulunmaktadır. Ahşap hatıl elemanları (10x10 cm), enine doğrultuda daha küçük kesitli elemanlarla (6x6 cm) çivi kullanılarak birbirine bağlanmıştır. Doğuda duvar yüksekliği 5,20 m yüksekliğe kadar ulaşmaktadır. Zemin kotunda dış cephede duvarlar, yüzeyden yaklaşık 6-7 cm taşınarak ampatman yapmaktadır.

Ekinlik Değirmenleri

Ekinlik Adası'nda ikisi nispeten daha iyi korunmuş (Değirmen 2-3) biri ise (Değirmen 1) bir evin bahçe müstemilatının parçası olacak şekilde dönüştürülmüş üç değirmen yapısı tespit edilmiştir.

Değirmen 1, Ekinlik Adası limanının batısında (Lev. IX.39), 113,93 m²'lik bir parselde, yakın zamanda inşa edilmiş konutun bahçesinde (Fig. 6). Limana olan kuşbakışı uzaklığı yaklaşık 500 m'dir. Günümüze ulaşan bölümleri, yaklaşık 1,85 m yükseklikteki dairesel beden duvarı ve dokuz basamağı korunmuş merdivendir. Yaklaşık 4,10 m iç çapındaki (duvar kalınlığı hariç) dairesel yapının giriş açıklığı kuzeybatıdadır. Değirmenin güney bölümünde iç mekânda 48x45 cm boyutlarında bir niş bulunmaktadır. Üst örtüsü yoktur ve zemin döşemesi çimento bazlı bir malzeme ile kaplanmıştır. Yapının beden duvarları kırık mermer molozu örgüdür. Yapının çevresi 20,45 m –dolayısıyla dış çapı yaklaşık 6,50 m.– ve duvar kalınlığı yaklaşık 180 cm'dir. Merdivenin bulunduğu bölümlerde duvar kalınlığı 106-110 cm arasında değişmektedir. Basamak genişlikleri ise 18-25 cm arasında ölçülmüştür.

Günümüzde saman deposu olarak kullanılan Değirmen 2, 561,34 m²'lik bir parselde, Ekinlik Adası limanının kuzeybatısında, kuşbakışı yaklaşık 475 m mesafede konumlanmaktadır (Fig. 7). Yel değirmeninin beden duvarı ve pencere ve kapı açıklıkları günümüze iyi durumda ulaşmıştır. Dışarıdan çevresi yaklaşık 20 m (dış çapı yak. 6,50 m) olan dairesel yapının giriş açıklığı güneydedir. Giriş kapısı üzerindeki 1877 tarihli kitabe aynı zamanda, adalar değirmenleri için önerilen 18.-20. yy. inşa kronolojisini kanıtlar niteliktedir (Fig. 8). *Marmarina Nea* gazetesinden öğrenildiği üzere yapı, mübadele öncesinde Ntompros adlı bir şahsa aitti (Mayıs 1952, 1). Girişin batısında, kitabe hizasında yaklaşık 45 cm genişliğinde dikdörtgen bir pencere açıklığı görülmektedir. Pencerenin iki yanında bulunan söve elemanları 18 cm dışarıya taşırılmıştır. Üstte yapı alüminyum bir malzeme ile kapatılmıştır. Yapının beden duvarları moloz taş örgüdür. Duvar kalınlığı yaklaşık 118-120 cm'dir. Yapıda kireç bazlı harç ve sıva gözlemlenmiştir. Beden duvarlarının üst kotlarında değirmen aksamının bulunduğu döşemeyi taşıyan

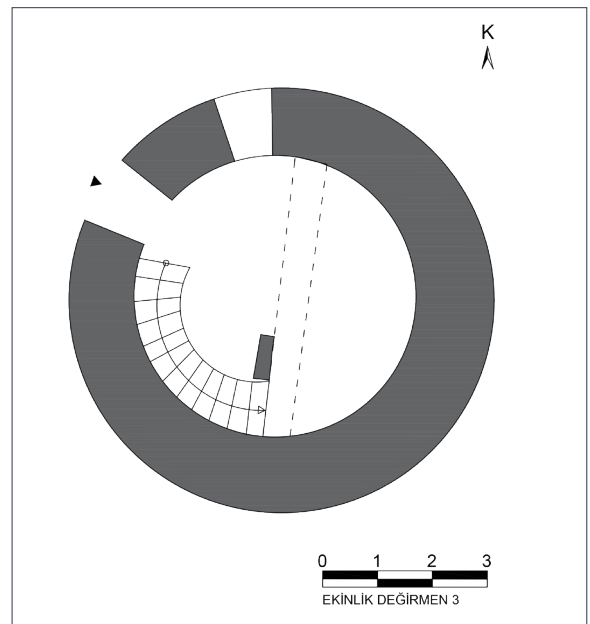
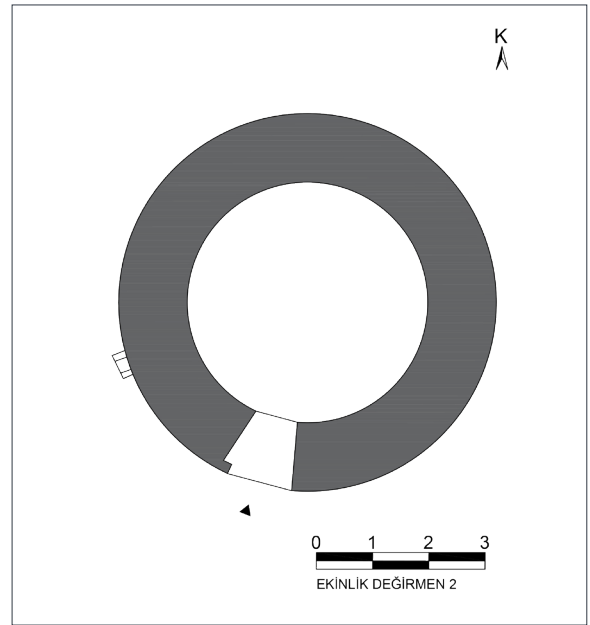
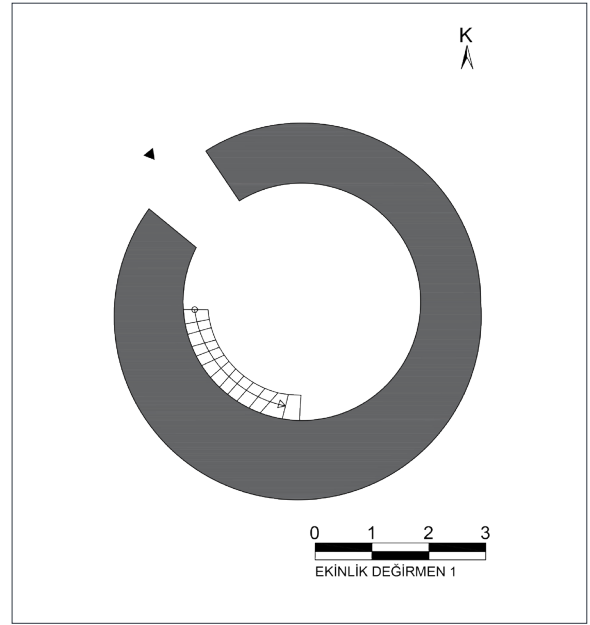

Fig. 6: Ekinlik Değirmen 1, genel görünüm

Fig. 8: Ekinlik Değirmen 2, giriş kapısı, kitabe ve vandalizm

Fig. 9: Ekinlik Değirmen 3, batı cephesi ve genel görünüm

Fig. 10: Ekinlik Değirmen 3, iç mekân ve merdiven

ahşap elemanların oturduğu boşluklar görülmektedir. Kapı üstünde bulunan lentonun orta bölümü eğrisel formda olduğu için kapı açıklığı basık kemerli izlenimi vermektedir. İçteki merdiven gibi özgün özellikleri belli oranlarda korunan Değirmen 2'nin iç mekânına doldurulmuş olan saman balyaları sebebiyle nitelikli inceleme gerçekleştirilememiştir.

Değirmen 3 ise Ekinlik'teki 2 no.lu değirmen ve Poyrazlı Değirmeni ile birlikte özgün elemanları daha nitelikli halde günümüze ulaşmış diğer bir yapıdır. 329,37 m²lik bir parselde yer alan yapı günümüzde boş ve harap haldedir. Ekinlik Adası limanına 200 m, Marmara Denizi'ne ise 30 m mesafededir. Doğu ve batısında yakın zamanda inşa edilmiş konutlar bulunmaktadır. Dairesel beden duvarı, yapı içindeki merdivenler ve değirmenin özgün donanımlarına ait mimari elemanlar günümüze ulaşmıştır. Yaklaşık 4,71 m iç çapındaki daireSEL yapının giriş açıklığı batıdadır (Fig. 9). Yapının içinde bulunan merdiven, diğerleriyle benzer şekilde iki katlı kurgulandığını göstermektedir. Zemin kat işlenen ürünün toplanması ve un çuvallarının konulması için depo alanı olarak üst kat ise üretim alanı olarak kullanılmıştır. İşlevle ilgili bugün yerinde olmayan üst kat döşemesi, değirmen taşı, un teknesi, çark elemanları vb. üst katta bulunmalıdır. Üretim alanının bulunduğu bölüme ait ahşap kiriş ve dikmeler ile beden duvarlarında bulunan döşeme kirişlerine ait izler görülmektedir. Katlar arası geçişi sağlayan özgün taş merdiven yapıya girdikten sonra güneyde yer almaktadır (Fig. 10). Mekanların aydınlatılması için giriş kapısının üzerinde kemerli bir adet açıklık ve bununla birlikte duvarlarda küçük kareler halinde açıklıklar görülmüştür.

Ana kayaya oturan yapının beden duvarları ahşap hatıllı moloz taş örgüdür ve yaklaşık 115 cm kalınlığındadır. Duvarların çevresi 22,86 m'dir (dış çapı yaklaşık 7,30 m'dir). Duvar kesiti içinde çift sıra halinde kullanılan hatıllar, düşeyde yaklaşık 120 cm aralıklarla tekrar etmektedir. 10,5x10,5 cm kesitindeki ahşap hatıl elemanları, enine doğrultuda daha küçük kesitli elemanlarla (7,5x8 cm) birbirine bağlanmıştır. Düz atkılı giriş

açıklığı, beş adet ahşap lentoya sahiptir. Yapı girişinin genişliği dışardan 126 cm, içerden 120 cm'dir.

Güncel Durum

Poyrazlı Değirmeni

Poyrazlı Değirmeni, kullanımının sona ermesiyle birlikte günümüzde bakımsız ve korunaksız bir haldedir. Yapı, genel itibarıyla korunmuş olup; merdiven, ocak, niş, iğlik, değirmen taşı gibi yer değirmeni için önem taşıyan bazı unsurları günümüze korunarak gelmiştir. Beden duvarlarında bulunan özgün olduğu düşünülen ahşap hatıllar, bazı biyolojik aktivasyonlara rağmen korunmuştur, ancak mukavemetini kaybettiği düşünülmektedir. Üst örtünün tahrip olması, yapıyı dış etkenlere karşı açık hale getirerek, bozulma sürecini hızlandırmakta ve yapının gelecek kuşaklara aktarımını tehlikeye atmaktadır. Yapı içerisinde bulunan büyük bir incir ağacı yapının iç bölümünü büyük oranda kaplamaktadır ve üst örtünün tahrip olması sebebiyle yaprakları yapının üst bölümüne ve dış cepheye kadar uzanmaktadır. Çimento bağlayıcılı harç, kireç bağlayıcılı harç, demir donatı sistemi gibi yapının özgün malzemesi ile uyum göstermeyen ve özgün yapı tekniği hususunda yanlısamlara sebep olabilecek geç dönem müdahaleleri bulunmaktadır. Yapının beden duvarlarında yer yer çatlaklar, ayrılmalar, derz boşalmaları ve parça kayıpları mevcuttur. Dış cephede taş yüzeylerinde biyolojik bozulmalar tespit edilmiştir.

Saraylar Değirmenleri

Her iki değirmenin de yalnızca kargir beden duvarları ayakta kalmıştır. Duvarlarında kesit kayıpları ve köklü bitki oluşumları mevcuttur. Poyrazlı Değirmeni ve Ekinlik Değirmen 2 ve 3'ün aksine lento, hatıl, döşeme gibi tüm ahşap yapısal elemanlar yok olmuştur. Özellikle kuzeydeki değirmenin giriş kapısı ve üzerindeki pencere açıklığının tanımladığı kesitin, yapısal anlamda kritik durumda olduğu, ahşap lentonun yok olması sonrasında lento üzerindeki moloz taş örgü duvarda kayıplar yaşandığı tespit edilmiştir. Her iki yapının da iç mekanında dolgu katmanı mevcuttur. Bu nedenle, özgün zemin döşemesine ilişkin herhangi bir tespit

yapılamamıştır. Benzer biçimde, özgün çatı kotları da tam olarak belirlenememiştir. İşlevle ilgili donanımların bütünü yok olmuştur. Kesin olmamakla birlikte değirmen taşlarının, zemindeki dolgu katmanı içinde bulunması olasıdır.

Ekinlik Değirmenleri

Değirmen 1'in sadece belli bir yüksekliğe kadar olan kargir beden duvarları ve merdiveni ayakta. İç mekânda, zemin ve beden duvarının birleştiği yerlerde bitkilenmeler görülmüştür. Yapı malzemelerinin bağlayıcısı olarak çimento esaslı malzeme kullanılmıştır.

Değirmen 2 ve 3'ün kargir beden duvarları, pencere ve kapı açıklıkları günümüze kadar ulaşmıştır. Özellikle Değirmen 2, mermer kitabesi ile dikkat çekmektedir. İç mekanı, samanlık olarak kullanıldığından bozulmalar hakkında detaylı inceleme yapılamamıştır. Kapı lentosu ve çevresinde spreyci boya ile yapının boyandığı tespit edilmiştir.

Değirmen 3'ün beden duvarları haricinde merdiveni ve birinci kattaki değirmen donanımlarını taşıyan taşıyıcıların bir kısmı ayakta. Yapının içinde ve etrafında Poyrazlı Değirmeni ile benzer şekilde bitki oluşumu (özellikle incir ağacı) mevcuttur. Üretim mekanizmasına ait (dişli çark, değirmen taşı, mil vb.) bir ize rastlanmamıştır. Değirmen taşının, Marmara Adası Saraylar Mahallesi'ndeki örneklerdeki gibi zemindeki dolgu katmanı içinde olduğu düşünülmektedir. Ekinlik'teki en nitelikli değirmen olan 3 no. lu değirmenin lento, hatıl, döşeme ve çatı gibi ahşap yapısal elemanlarının çoğu yerindedir. Değirmenin kuzey ve güney cephesinde, çatı seviyesinden ahşap lento seviyesine kadar yapısal çatlaklara rastlanmıştır.

Risk Değerlendirmesi ve Öneriler

Eski çağlarda rüzgârın gücünün farkına varan insanlar, kendi güçleriyle inşa ettikleri yel değirmenlerini faydaya dönüştürerek, tarımsal ürünleri öğütmek, su pompalamak ve hızzar çalıştırmak için kullanmışlardır (Gökaltun 2018, 30). Günümüzde kullanılan

yel değirmenleri ise, daha çok elektrik enerjisi üretmek amaçlı işlevlerini sürdürmektedir (Özdemir 2019, 343). Değirmenler, inşa edildikleri dönem itibarıyla kentsel veya kırsal tarıma dayalı ekonomik hayatın, sosyal, kültürel ve toplumsal yansımalarını içeren ve yakın geçmişin tanıkları olarak kabul edilen endüstriyel miraslardır. Taşınmaz kültür varlığı olmalarının yanında yerel malzeme ile üretilmeleri, doğal şartlar ve değirmen ustalarının birikimleri itibarıyla bölge yaşamının ekonomik, toplumsal, kültürel değerlerinin birer belgesi niteliğindedirler (Uysal – Tombul 2006, 65).

Bu kapsamda tarihsel, teknolojik ve mimari değerleri nedeniyle tüm Güney Marmara Adaları değirmenleri yeniden işlevlendirilerek korunmalıdır. Özellikle Saraylar örneklerinde görülen ateş/mangal alanı ve definecilik benzeri vandalizmden etkilenmemesi için çevrelerinde güvenlik önlemlerinin alınması gerekmektedir. Acil olarak bilgilendirme tabelaları yerleştirilmelidir. Ekinlik 2 ve 3 no.lu değirmenlerdeki ve Saraylar değirmenlerindeki iç mekanlarda, Kültür ve Turizm Bakanlığı denetiminde kazı yapılması halinde özgün işlevle ilgili donanımlara ait buluntuların ortaya çıkarılması olasıdır. Değirmenlerin beden duvarları üzerindeki izlerin detaylı biçimde belgelenmesi ve değerlendirilmesi yapıldığı takdirde, hassas restitüsyon çalışmaları gerçekleştirilebilir. Olası depremlerde, özellikle kritik alanlardaki hasarların büyümemesi için, projeye dayalı restorasyon uygulamaları başlayana dek, geçici yapısal önlemlerin alınması da uygun olacaktır. Ayrıca, çatısı olmayan yapılardaki rüzgâr ve yağmur etkilerinin önüne geçmek amacıyla geçici üst örtüler tasarlanmalıdır.

Teknolojinin gelişmesi ile değirmenlerin özgün işlevinin devam etmesi güç gözükse de Güney Marmara Adaları içinde geleneksel olarak üretimin yapılacağı, sergileneneği ve devam edeceği ender yapılar olması, yere özgü koruma yaklaşımını önemli kılmaktadır. Diğer bir öneri yeniden işlevlendirilerek farklı amaçla kullanıma açılmasıdır. Bu çerçevede, sürdürülebilir turizm ve koruma ilkeleri doğrultusunda proje hazırlanabilir.